

ЩОДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

THE NUTRITION UNDERSTAND THE MECHANISM OF REALIZATION NORM OF FINANCIAL LAW

Гусейнов І.В., аспірант кафедри державно-правових дисциплін
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Стаття присвячена дослідженню питання механізму реалізації фінансово-правових норм. Обґрунтовано й досліджено поняття «механізм реалізації норми права». Проаналізовано норми чинного фінансового та податкового законодавства, особливості фінансово-правових норм, механізму фінансово-правового регулювання.

Як механізм правового регулювання автором розуміється система правових засобів, які взяті в єдності й за допомогою яких забезпечується результативний правовий вплив на суспільні відносини. На думку автора, механізм правового регулювання забезпечує таке чітке філософське зорієнтоване бачення правових явищ, яке дає можливість провести в загальній теорії права спеціально-юридичний аналіз філософського рівня. Ця категорія виступає як базова категорія, що подає в найбільш узагальненому, системному вигляді логіку правового впливу на суспільні відносини.

Автором пропонується на сучасному етапі розвитку науки фінансового права законні інтереси й потреби суб'єктів фінансового права розглядати як першооснову цивілізованої фінансово-правової політики, що відповідає вимогам нових соціально-культурних, економічних і фінансово-правових відносин в Україні. Пропонується теза, що механізм реалізації норм фінансового права не може зводитися тільки до узагальненого поняття про механізм правового регулювання та має самостійний характер. Зазначається, що механізм реалізації норм фінансового права являє собою більш спеціалізовану й вузьку підсистему механізму правового регулювання, яка відповідає за практичне здійснення фінансово-правових норм. Фінансово-правові норми пов'язані між собою через державну практику із соціально значимими потребами та законними інтересами суб'єктів публічних фінансів у сфері фінансової діяльності держави.

Ключові слова: механізм реалізації, фінансове правовідношення, норма права, фінансово-правова норма.

The article is dedicated to the provision of power to the implementation of financial and legal standards. Based on that understanding of the "mechanism of the implementation of the rule of law". Analyzed are the norms of dignified financial and tributary legislation, specifics of financial and legal norms, the mechanism of financial and legal regulation.

In terms of the mechanism of legal regulation by the author, the system of legal concerns is considered, the system is taken as a substitute, and the resultant legal flow is taken into account for the help of other parties. To the author's thought, the mechanism of legal regulation is in order to ensure that I have a clear philosophical knowledge of the legal rights, as well as the possibility of conducting a special legal analysis of legal theory in the foreign law. The main category is in the category of basic category, and is represented in the most subtle, systematic video logic of legal infusion on suspension video.

The author is inclined to incite the right now to develop the science of financial law, legal interests and consume financial rights to consider the main principles of civic financial policy, as well as of the latest international law. One can disagree with the thesis that the mechanism of the implementation of the rules of financial law cannot be reduced to an understandable understanding of the mechanism of legal regulation and the most independent character. It should be noted that the mechanism for the implementation of the rules of financial law is more specialized and higher education system, the mechanism of legal regulation, and the legal regulation for practical financial regulation. The financial and legal norms of engaging through the state with the practice of socially significant needs and legitimate interests of sub financial resources in the sphere of financial power of the state.

Key words: mechanical realism, financial legal relationship, rule of law, financial legal norm.

Загальновідомо, що розгляд будь-якої системи передбачає як відправну точку характеристику саме внутрішнього зв'язку елементів, структури або певного механізму їх взаємодії. С.С. Алексєєв як механізм правового регулювання розуміє систему правових засобів, які взяті в єдності й за допомогою яких забезпечується результативний правовий вплив на суспільні відносини. Механізм правового регулювання забезпечує таке чітко філософське зорієнтоване бачення правових явищ, яке дає можливість провести в загальній теорії права спеціально-юридичний аналіз філософського рівня. Ця категорія виступає в якості базової категорії, що подає в найбільш узагальненому, системному вигляді логіку правового впливу на суспільні відносини [1, с. 207]. При цьому ні одна з категорій «механізм» або «система» повністю не виключає один одного. Саме тому аналіз процесу реалізації фінансово-правових норм із погляду конкретного механізму такої реалізації зумовлений акцентами забезпечення взаємної узгодженості, зближення різних точок зору на важливіші питання ролі й місця фінансового права в житті сучасного українського суспільства. Це й зумовлює мету статті.

Проблема механізму реалізації норм фінансового права пов'язана із загальною тенденцією посилення системної спрямованості фінансово-правових досліджень. Це поняття має істотну науково-практичну цінність. Це виражається в тому, що поняття механізму в публічній

фінансовій діяльності передбачає аналіз не тільки владних вимог фінансово-правових приписів публічної влади, а й послідовно здійснюваних дій та операцій щодо реалізації юридичних можливостей (дозволів) учасників відносин у сфері обігу публічних коштів. Фактично реалізація норм фінансового права є умовно процесом двостороннім і взаємно спрямованим. О.І. Худяков справедливо звертає увагу, що первісно фінансова діяльність держави мала фіскальний (податково-бюджетний) характер. І загалом це відображає природу фінансово-економічних відносин як відносин, які опосередковують односторонній рух вартості в її грошовому вигляді, що не пов'язаний зустрічним рухом вартості в товарному вигляді, що притаманно товарно-грошовим відносинам. Домовлятися ж тому, хто гроші відбирає, з тим, у кого він відбирає, з приводу того, скільки грошей буде насильницьки відібрано, не тільки немає ніякої юридичної необхідності, а й сенсу, до того ж якщо мова йде про державу, тобто про такий суб'єкт, чий юридичні можливості примусового вилучення грошей практично обмежені лише рамками того здорового глузду й інстинкту самозбереження, якими ця держава володіє. Звідси склалася вельми чітка конструкція, згідно з якою фінансове право як галузь публічного права користується односторонньо-владним методом правового регулювання, а договірні відносини є сферою цивільного права як різновиду приватного права [2, с. 118].

Цей процес складається з процедур утілення в життя норм фінансового права, які владно закріплюють у загальній формі найбільш значимі потреби держави, її типові інтереси, а також включає в себе сукупність дій щодо задоволення законних інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері фінансової діяльності держави шляхом адаптації до чинної системи нормативного правового регулювання та її оптимального використання. Так, справедливо зазначає Е.В. Прудіус, що інститут податків створюється не тільки для примусового вилучення частини доходів і спрямування їх до сфери бюджетного споживання, а й забезпечення відносно рівноваги між приватними, корпоративними й загальнонаціональними інтересами. Податки за своєю сутністю призвані забезпечити баланс, оптимальне співвідношення суспільних і приватних інтересів, виконати роль буфера в разі їх зіткнення [3, с. 128, 129]. О.І. Худяков справедливо звертає увагу на цей аспект і пропонує, по-перше, розширити уяву про методи правового регулювання, які застосовуються фінансовим правом, за рахунок включення особливого фінансово-правового методу, який ґрунтується на поєднанні односторонньо-владних і договірних елементів; по-друге, визнати наявність фінансових правовідносин, які побудовані на договірній моделі, й тим самим визнати існування такої категорії, як «фінансовий договір»; по-третє, вважати предметом фінансового права всі суспільні відносини, що виникають у процесі фінансової діяльності держави, незалежно від методу їх правового регулювання [2, с. 410–411].

На сучасному етапі розвитку науки фінансового права законні інтереси й потреби суб'єктів фінансового права об'єктивно необхідно розглядати як першооснову цивілізованої фінансово-правової політики, яка відповідає вимогам нових соціально-культурних, економічних і фінансово-правових відносин в Україні. Ця політика повинна бути націлена на максимальний судовий захист прав і свобод громадян, юридичних осіб від необґрунтованого застосування закону та свавілля фіскальних органів і посадових осіб (створення спеціалізованих податкових судів), а також спрямована на формування апарату влади й управління, яке відповідає сучасним міжнародним і європейським стандартам, забезпечення законності податкових процедур. С.В. Мирошник звертає увагу на те, що фінансова політика держава за своєю сутністю може бути правовою й неправовою. На думку автора, все залежить від змісту тих соціальних цінностей, на яких будується чинне законодавство. Якщо законодавство базується на гармонічному поєднанні публічних і приватних інтересів, урахуванні прав і свобод людини та громадянина, відповідальності державної влади за прийняті рішення, то й юридична діяльність, що виникає, буде відповідати основним принципам права, ідеалам свободи й рівності. Якщо ж нормативні акти закріплюють лише еґотистичні інтереси держави та муніципальних утворень за повної відсутності реального механізму відповідальності владних суб'єктів, то реалізація юридичних норм буде означати на практиці справжнє свавілля [4, с. 257].

У разі включення до правової сфери потреби суб'єктів фінансового права набувають спочатку форми законних інтересів, а саме: дозволено все, що не заборонено, поступово трансформуються в суб'єктивні права на здійснення юридичних дій у сфері публічної фінансової діяльності, що закріплюється в чинному законодавстві. Отже, суб'єктивні права фізичних і юридичних осіб у цій сфері державно-владних відносин потребують із часом постійного захисту з боку держави шляхом звернення до юридично зобов'язаної особи з вимогою здійснити активну правомірну дію або утриматися від здійснення дії, що заборонена нормами фінансового права. Саме дефіцит такого нормативного забезпечення, ефективного захисту таких суб'єктивних прав виявляється саме в умовах соціальної й економічної нестабільності, яка породжується

в тому числі протиріччями, постійними змінами фінансового законодавства, невідповідністю практики його застосування вимогам фінансового законодавства. Так, на думку С.Л. Нудель, фінансова безпека є необхідним рівнем національної безпеки у фінансовій сфері, тобто стану стабільності (стійкості) і захищеності національної фінансової системи від внутрішніх і зовнішніх загроз, які забезпечують розвиток економіки й досягнення життєво важливіших цілей особистості, суспільства й держави [5, с. 14–16].

Так, чинне податкове законодавство України визнає право платника податків на оскарження рішень, дій (бездіяльності) контролюючих органів (посадових осіб), у тому числі індивідуальну податкову консультацію, а також узагальнену податкову консультацію, вимагати від контролюючих органів проведення перевірки відомостей і фактів, що можуть свідчити на користь платника податків, повного відшкодування збитків (шкоди), заподіяних незаконними діями (бездіяльністю) контролюючих органів (їх посадових осіб), тощо. Однак зразу постає декілька питань: як саме виникає, в якому порядку певні змістові компоненти кожного із цих прав повинні втілюватися в практичній поведінці, чи можливі нормативні обмеження під час їх здійснення, як саме підлягає захисту відповідне право в разі порушення або реальної погрози його порушення? Відповіді на ці питання досить складно, якщо не застосувати деякі вузлові поняття, до яких можна зарахувати й механізм реалізації норм фінансового права.

Поняття «механізм реалізації норм фінансового права» відрізняється підвищеним ступенем наукової значимості у світлі тієї обставини, що сфера дії й межі вживання в праві терміна «механізм» ще недостатньо точно доопрацьовані. Дуже часто ця категорія викладається в посібниках, монографіях і наукових виданнях без змістовного і смислового визначення. Такий стан справ не може задовольнити гострих потреб науки фінансового права в удосконаленні його понятійного апарату. Використання будь-якого поняття або терміна виправдано, за визнанням більшості вчених, тоді, коли за допомогою цього терміна визначають теоретично важливу галузь об'єктів вивчення або коло практично значимих явищ, аналіз яких характеризується для актуального періоду особливим науково-практичним значенням. Так, наприклад, у податковому правозастосуванні використовуються такі правові інститути, які ще досі не відомі податковому законодавству. Як приклад можна привести використання інституту зловживання правом. Варто звернути увагу на те, що в цивільному законодавстві зловживанням правом присвячено лише п. 3 ст. 13 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України, однак, урахувавши значимість правил, закріплених у цій статті, частоту їх застосування й науковий інтерес до них, можна говорити про зловживання правом як про правовий інститут [6, ст. 356].

Саме тому виникає питання: чи має сенс використовувати інститут зловживання правом у податковому правозастосуванні? Це питання є дискусійним. Одні вчені бачать сенс у використанні вказаного інституту. Так, Е.А. Цикунов визначає зловживання правом у сфері податків і зборів як недобросовісну діяльність платника, яка формально не порушує норми податкового права, але спрямована виключно на мінімізацію податкового обов'язку за відсутності цілі досягнення реального результату від господарської діяльності [7, с. 3]. Інші висловлюють протилежну точку зору. Наприклад, С.В. Савсеріс вважає, що застосування правом є необґрунтованим. На думку автора, аналіз різних теорій «зловживання правом» показує, що «недобросовісний платник» не зловживає ані своїм цивільно-правовим правом, ані публічно-правовим правом [8, с. 4] На наш погляд, інститут зловживання правом є досить доречним у податковому правозастосуванні та є міжгалузевим.

Так, по-перше, в будь-якій галузі права учасникам відповідних відносин надаються певні суб'єктивні права. Якщо поміркувати, то кожним із них можна зловживати. Про це свідчить те, що категорія «зловживання» активно використовується, наприклад, в антимонопольному законодавстві, а також галузях процесуального права. У податковій сфері феномен зловживання правом об'єктивно існує. По-друге, на користь міжгалузевих характеру інституту зловживання правом свідчить ст. 23 Конституції України: кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, має обов'язки перед суспільством, у якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості [9, ст. 14]. По-третє, судова практика вирішення податкових спорів виходить із презумпції добросовісності платника, тобто з презумпції економічної виправданості дій платника, що мають своїм наслідком отримання податкової вигоди та достовірність відомостей у бухгалтерській і податковій звітності платника.

Натепер головна проблема застосування в податковій сфері інституту зловживання правом – його відсутність у Податковому кодексі України, а застосовувати статті ЦК України не можна в силу заборони на застосування норм цивільного права до податкових відносин без спеціальної вказівки закону (статті). Саме тут важливо суворо визначити, на думку логіків, обсяг і зміст поняття цієї категорії. На нашу думку, аналогічні вимоги повинні висуватися до поняття «механізму реалізації норм фінансового права». Якщо виникнення цього терміна отримує розповсюдження серед учених, то це свідчить про наукову зацікавленість щодо його застосування, щоб із його допомогою пояснити, описати, систематизувати і класифікувати практичний «зріз» «циклу обігу публічних коштів»: причини, передумови, процес, форми, методи й результати правореалізаційної діяльності у сфері публічної фінансової діяльності.

В енциклопедичній і словниковій літературі підкреслюється, що термін «механізм» виник переважно в межах фізики, механіки, де слугує для визначення устрою передачі руху й перетворення енергії. Так, Д.Н. Ушаков підкреслює, що механіка: 1) розділ фізики – учення про рух і силу; 2) прихований, складний устрій, підснова, сутність будь-чого, а «механізм» є внутрішнім устроєм машини або пристрою, що приводить машину, пристрій у дію; внутрішній устрій, система функціонування будь-чого, апарат будь-якого виду діяльності [10, с. 453]. На думку Брокгауза й Ефрона, як механізм виступає сукупність тіл, які обмежують свободу руху один одного взаємним супротивом настільки, що всі точки такої системи здатні описувати тільки визначені траєкторії (криві), за цієї швидкості однієї з точок швидкість і прискорення всіх останніх точок системи є повністю визначеними [11, с. 212–216]. Саме тому застосування терміна «механізм» у сфері юриспруденції, в тому числі фінансового права, потребує істотного уточнення його змісту.

На думку Л.П. Крисіна, як механізм у переносному значенні розглядають систему, устрій, які визначають порядок будь-якого виду діяльності, процесу: державний механізм, механізм пам'яті, механізм виконання закону [12, с. 445]. Виходячи із цього, стає зрозумілим, із якою метою в праві стали вживати поняття «механізм»: щоб охарактеризувати весь процес правового регулювання суспільних відносин під кутом його практичної дії, активного становлення й функціонування. Необхідно відзначити, що система мислення вітчизняних учених обґрунтовано виходила з того, що термін «механізм», який узятий в аспекті його структурної організації, набору зв'язків, відносин між його компонентами, відображає в певному сенсі й правову статику. Цей аспект відображає єдність світоглядних підходів до визначення предмета фінансового права під кутом і системи, водночас і механізму фінансово-правового регулювання.

Фактично термін «механізм» означає численність елементів, частина яких є основними й забезпечують рух зовнішніх, «додаткових» елементів у рамках певних законів у напрямі стабільного, постійного функціонування системи загалом, тобто для досягнення тих цілей, заради яких цей механізм створювався. Саме тому можна дійти висновку, що термін «механізм» щодо предмета фінансового права означає комплекс взаємодіючих і взаємопов'язаних між собою елементів, які дають змогу досягнути ефективного державного впливу на свідомість, поведінку й практичну діяльність фізичних осіб, державних і недержавних організацій з відповідними цілями. Такими цілями можуть бути виконання функцій мобілізації коштів, які спрямовані на реалізацію завдань і функцій держави, здійснення розмежування компетенції в галузі фінансів, розподілу доходів і видатків між окремими видами бюджетів, порядку їх формування й виконання, реалізація плану дій на певний бюджетний період часу, наділення суб'єктів фінансового права конкретним обсягом компетенції для вирішення поставлених завдань і виконання покладених на них функцій тощо.

Особливе значення механізму реалізації фінансово-правових норм набуває в аспекті його місця в системі загальнонаукових понять фінансового права. В значній більшості теоретичних і галузевих досліджень цих механізмів переважає думка, відповідно до якої вони ототожнюються з механізмом правового регулювання. Загалом поняття «механізм правового регулювання» стало вживатися в науковій і навчальній літературі на початку 1970 років. Наприклад, на думку В.О. Шабаліна, як механізм правового регулювання виступає складна сукупність юридичних засобів як керуюча система, за допомогою якої здійснюється цілеспрямований правовий вплив на суспільні відносини [13, с. 123]. У свою чергу, С.С. Алексєєв підкреслює, що механізм правового регулювання являє собою комплекс засобів правового впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування. Основними засобами правового впливу на суспільні відносини є позитивні зобов'язання, юридичні заборони та юридичні дозволи [14, с. 349]. Це відбувається тому, що, на думку великої кількості вчених, стадії й компоненти механізму реалізації збігаються зі стадіями й елементами механізму правового регулювання: норми, правовідносини, акти застосування права, акти реалізації права. На думку А.С. Ємельянова, можна розглядати механізм правового регулювання і його метод як форму і зміст. Автор наполягає на тому, що в механізмі фінансово-правового регулювання переважають позитивні зобов'язання, а відмінність механізму фінансово-правового регулювання від механізмів конституційно-правового й адміністративно-правового регулювання полягає у сфері застосування й об'єкті впливу. На думку автора, метою фінансово-правового регулювання є саме фінансове забезпечення функцій держави та місцевого самоврядування, а також завдань, які стоять перед ними [15].

На наш погляд, механізм реалізації норм фінансового права не може зводитися тільки до узагальненого поняття про механізм правового регулювання та має самостійний характер. Фактично він являє собою більш спеціалізовану й вузьку підсистему механізму правового регулювання, яка відповідає за практичне здійснення фінансово-правових норм. Фінансово-правові норми пов'язані між собою через державну практику із соціально значимими потребами та законними інтересами суб'єктів публічних фінансів у сфері фінансової діяльності держави. Весь логічний ланцюжок дій, операцій суб'єктів публічних фінансів щодо задоволення законних інтересів у сфері фінансової діяльності засобами переважно норм фінансового права призводить до поняття механізму реалізації нормативних та інституціональних вимог фінансового права в певних процедурно-процесуальних формах. Кожен із таких можливих елементів (нормативних, організаційних, ста-

тичних, динамічних, процедурних тощо) може відігравати головну роль щодо інших елементів. Той чи інший елемент може бути на першому плані, оскільки на цьому етапі стає вирішальним елементом конструкції відповідного механізму.

Виходячи з аналізу різних видів правореалізаційних механізмів у галузях права (з урахуванням проблемного стану розроблення цього питання в рамках фінансового права), можна згрупувати більшість точок зору авторів на поняття механізм реалізації норм фінансового права до чотирьох основних підходів: а) нормативний; б) інструментальний; в) діяльнісний; 4) цільовий або інституціональний.

Механізм реалізації норм фінансового права є сукупністю нормативних актів, за допомогою яких утілюється весь процес їх реалізації – від замислу законодавця до прийняття, введення в дію й фактичного втілення цілей і завдань правового регулювання, конкретних схем поведінки суб'єктів фінансового права в реальному житті. Можна підкреслити, що «нормативний блок» був і залишається базовим юридичним складником усього процесу правового регулювання відносин у сфері фінансової діяльності держави, а завдання інших компонентів механізму правового регулювання (навіть якщо вони й включаються до більш вузького механізму реалізації норм фінансового права) – надати їм необхідний імпульс і напрям дії конкретним фінансово-правовим нормам, забезпечити виконання ними їх спеціально-юридичних функцій регулювання відносин у сфері обігу публічних коштів, необхідності узгодження інтересів держави й інших учасників, можливості забезпечення необхідними коштами функціонування всього державного механізму тощо.

Оскільки юридичні вимоги у сфері обігу публічних коштів ґрунтуються на нормах фінансового права й мають головною метою їх точне та неухильне здійснення у сфері формування, розподілу й використання централізованих і децентралізованих фондів коштів, автори, які підтримують викладену позицію, апелюють до існування певного механізму реалізації тих або інших завдань, вимог, механізму виконання державних функцій тощо. Разом із тим основний смисловий тягар у цьому підході падає на механізм реалізації норм фінансового права як нормативно забезпечений комплекс регуляторів суспільних відносин у сфері обігу публічних коштів, гарантованих від порушень заходами державного примусу.

Механізм реалізації норм фінансового права є системою правових засобів, за допомогою яких здійснюється результативний правовий вплив на суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення фінансової діяльності держави. Цей підхід має назву «інструментальний», який обґрунтував С.С. Алексєєв. На думку С.С. Алексєєва, в поєднанні засобів регулювання проявляються особливості спеціально-юридичних функцій права – регулятивної динамічної й регулятивної статистичної. Зобов'язання, з одного боку, дозволи та заборони – з іншого, є провідниками особливих спеціально-юридичних функцій: зобов'язання – динамічної, дозвільної й заборони – статичної. Саме це й зумовлює специфіку юридичного інструментарію на кожній із указаних ділянок правового регулювання – специфіку настільки істотну, що перед нами різні, іноді незіставні пласти правової матерії [1, с. 270–271]. До того ж автор вважає, що сутність правових засобів бачиться не у відокремленні їх в окремий фрагмент правової дійсності, а в особливому їх баченні – у їх функціональному призначенні як інструментів щодо досягнення конкретних правових цілей, а із цього в якості таких (правових засобів) можуть виступати будь-які правові явища, функціонування яких дає змогу досягнути наміченої юридичної мети.

Механізм реалізації норм фінансового права є фактично багатогранною діяльністю відповідних державних

органів, органів місцевого самоврядування (суб'єктів владних повноважень), державних установ і підприємств, приватних підприємств, суспільних організацій і громадян (платників податків) щодо вирішення поставлених перед ними цілей і завдань за допомогою покладених на них повноважень (компетенції), заборон та обов'язків, наданих їм юридичних дозволів. Такий науковий підхід є характерним для тих учених, які дотримуються соціологічного погляду на право як на явище, що створюється в практичній діяльності органів законодавчої, виконавчої, судової влади всіх рівнів шляхом тлумачення, конкретизації, розвитку закону й судового (правозастосовного) розсуду. Але автономна реалізація вимог фінансового права у формі їх дотримання, виконання (використання) завжди доповнює правозастосовний процес регулювання й управління суспільними справами. У цьому плані процедурно-процесуальна регламентація діяльності у сфері обігу публічних фінансів, її здійснення в певних юридичних формах становить важливішу ознаку й основну рису діяльнісного підходу.

Так, М.С. Прокошин фактично підкреслює, що велика кількість основних прав громадян потребує фінансово-правового забезпечення. Так, автор наголошує, що сучасний стан фінансової системи й тенденції розвитку правових основ показують, що в ринкових умовах підсилюється роль і значення правових основ фінансової системи в контексті правознавства. Вони призначені забезпечити адекватне сучасним умовам правове регулювання фінансових відносин в антикризових інтересах населення. Вихід країни з економічної й фінансової кризи на сталий розвиток утримується значним бюджетним дефіцитом, зниженням життєвого рівня тощо. Усе це призводить, у кінцевому підсумку, до найгрубіших порушень конституційних прав і свобод громадян. Автор звертає увагу, що недооцінка ролі не тільки суб'єктивного фінансового права, а й фінансово-правової системи загалом на етапі становлення ринкових відносин призводить до того, що в низці робіт, присвячених управлінню фінансами, право трактується тільки як владний засіб державного управління. Воно протиставляється економічному регулюванню, таким його важелям, як фінанси, банки, ціна, заробітна платня, кредит, прибуток тощо. Між тим усі ці засоби фінансово-правового впливу наділені юридичною формою. Для їх реалізації істотно значення має «якість» фінансово-правової норми, її відповідність як економічним закономірностям, так і більш загальним закономірностям співвідношення економіки і правової системи. Об'єктивний характер цих законів потребує позбавлення від усілякого роду спроб управляти фінансами чужими їх природі методами. Саме тому пізнання об'єктивних законів розвитку економіки – важливіше завдання суспільних наук, фінансового правознавства в тому числі [16, с. 34].

У діяльнісному підході практична спрямованість державних, фінансово-управлінських рішень є фактично вирішальною. При цьому норма фінансового права є спусковим механізмом цієї діяльності щодо здійснення владного волевиявлення, а фінансово-правові засоби в силу об'єктивної необхідності зазвичай включаються до процесу самої фінансової діяльності держави щодо охорони, захисту, гарантування й забезпечення реалізації норм фінансового права, закріплених ними повноважень, фінансових прав та обов'язків.

Механізм реалізації норм фінансового права є системою, яка забезпечує досягнення певних цілей у сфері фінансів, фінансових відносин відповідних фінансово-правових інститутів. У цьому разі робиться акцент не стільки на засобах-інструментах і засобах-технологіях, скільки на інших компонентах. По-перше, на установах та організаціях, які призначені за своїми завданнями й функціями втілювати вимоги фінансово-правових норм у сфері фінансової діяльності держави (органи податкової

служби, органи митної служби, органи державної казначейської служби тощо). По-друге, на комплексі правових норм або навіть цілих правових масивах, які спрямовані на регулювання й обслуговування більш вузьких сфер в аспекті фінансової діяльності держави (фінансовий примус, податкові спори, адміністративна юстиція тощо).

Аналіз механізму реалізації норм фінансового права через призму фінансових установ, органів загальної та спеціальної компетенції у сфері фінансової діяльності держави видається досить плідотворним. Не можна забувати про те, що носіями відповідних актів практичної діяльності і своєрідними «сейфами» фінансово-правових засобів управління є саме суб'єкти фінансового права. Для автора виділення таких суб'єктів як відносно самостійного інституціонального складника всього правореалізаційного процесу у фінансовому праві є досить важливим, оскільки дослідження фінансово-правових інститутів як елементів галузевої системи фінансового права належить усе ж таки більшою мірою до нормативного блоку. Як уже зазначене раніше, цей блок автоматично є включеним до механізму правореалізації.

Отже, для найбільш послідовного, об'єктивного погляду на предмет дослідження – механізм реалізації норм фінансового права, необхідно визначити те співвідношення, в якому будуть перебувати проаналізовані компоненти цього механізму різної природи: нормативні,

інструментальні, діяльнісні, інституціональні. Саме тому вважаємо за необхідне розглядати всі вказані елементи в єдності, інтегрувати позитивні якості кожного з них. Це дасть можливість мінімізувати їх недоліки, урівняти критичні зауваження, які мають місце на адресу виділених підходів окремо. Залежно від завдань науки фінансового права й потреб практичної діяльності кожен із компонентів може в будь-який час стати головним щодо інших елементів цього механізму. Саме їх органічна сукупність, системне бачення буде максимально повно виражати сутність цього механізму. Якщо акумулювати найбільшу кількість поглядів на визначення цього поняття, яке перебуває ще на стадії наукового пошуку, таким визначенням може бути таке.

Механізм реалізації норм фінансового права – це система взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою нормативно-інституціональних, процедурно-процесуальних та інструментальних елементів, за допомогою яких здійснюється й забезпечується багатобразна діяльність у сфері публічних фінансів саме відповідних державних органів, органів місцевого самоврядування (суб'єктів владних повноважень), державних установ і підприємств, приватних підприємств, суспільних організацій і громадян (платників податків) щодо вирішення поставлених перед ними цілей і завдань за допомогою покладених на них функцій, повноважень, наданих їм прав та обов'язків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев С.С. Общая теория права. Москва : Проспект, 2009. 576 с.
2. Худяков А.И. Избранные труды по финансовому праву. Санкт-Петербург : Юрид. центр-Пресс, 2010. 472 с.
3. Прудис Е.В. Налоги и налогообложение в системе обеспечения экономической безопасности государства. *Актуальные проблемы российского права*. 2010. № 2А. 187 с.
4. Мирошник С.В. Финансовая политика и финансовая система страны. *Финансовое право*. 2008. № 4. 65 с.
5. Нудель С.Л. Финансовая безопасность и основные направления ее обеспечения. *Финансовое право*. 2011. № 8. 87 с.
6. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
7. Цикунов Е.А. Злоупотребление правом в сфере налогов и сборов : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Москва. 2006. 26 с.
8. Савсерис С.В. «Категория «недобросовестность» в налоговом праве : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2006. 27 с.
9. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 14.
10. Ушаков Д.Н. Большой толковый словарь современного русского языка. Москва : Буколика. 2008. 1246 с.
11. Энциклопедический словарь Брокгауза и Эфрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.). Санкт-Петербург, 1890–1907. Т. XIX. 986 с.
12. Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов. Москва : Эксмо, 2008. 1200 с.
13. Шабалин В.А. Системный анализ механизма правового регулирования. *Советское государство и право*. 1969. № 10. 543 с.
14. Алексеев С.С. Право: азбука-теория-философия: Опыт комплексного исследования. Москва, 1999. 546 с.
15. Некоторые проблемы определения пределов осуществления гражданских прав. URL: <https://wiselawyer.ru/poleznoe/28014-nekotorye-problemy-opredeleniya-predelov-osushhestvleniya-grazhdanskikh-prav>.
16. Прокошин М.С. Финансовое право: теория и практика : монография. Москва : Юстиция, 2016. 418 с.